

15. Колоколов Н.А. Стаття 125 УПК РФ: сутність судового контролю / Н.А. Колоколов // Уголовный процесс. – 2009. – № 6. – С. 3–11.

Анотація

Пшенічко С. О. Деякі аспекти доказування в діяльності слідчого судді під час розгляду та вирішення скарг. – Стаття.

Статтю присвячено розгляду питань, пов'язаних із визначенням необхідності та меж активності слідчого судді в процесі доказування під час розгляду й вирішення скарг у досудовому провадженні України. Запропоновано внести зміни до ст. 306 Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: скарга, оскарження, досудове провадження, доказування, слідчий суддя.

Аннотация

Пшенничко С. А. Некоторые аспекты доказывания в деятельности следственного судьи при рассмотрении и разрешении жалоб. – Статья.

Статья посвящена рассмотрению вопросов, связанных с определением необходимости и границ активности следственного судьи в процессе доказывания при рассмотрении и решении жалоб в досудебном производстве Украины. Предложено внести изменения в ст. 306 Уголовного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: жалоба, обжалование, досудебное производство, доказывание, следственный судья.

Summary

Pshenichko S. O. Some aspects of the proving in the activities of investigating magistrate in the review of complaints. – Article.

The article considers the issues related to the definition of the boundaries of the activity and the need for the investigating judge in the course of proving the consideration and resolution of complaints in pre-trial proceedings in Ukraine. It is proposed to amend art. 306 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: complaint, appeal, pre-trial proceedings, proving, investigating magistrate.

УДК 343.123.6

М. І. Смирнов

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ

Постановка проблеми. Послідовне й неухильне дотримання норм кримінального процесуального законодавства України під час кримінального провадження, якими передбачаються права потерпілих від злочинів, є однією з важливих умов реалізації закріпленого в ст. 55 Конституції України права кожного на захист від протиправних посягань.

З реалізацією диспозитивних повноважень учасників кримінального процесу пов'язане положення кримінального процесуального законодавства про можливість розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 477 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПКУ), або його закриття у зв'язку з відмовою потерпілого, а у випадках, передбачених КПКУ, – представника від обвинувачення.

Стан дослідження проблеми. Окремі питання кримінального провадження у формі приватного обвинувачення розглядалися такими вченими, як Ю.М. Грошевий, П.С. Елькінд, В.С. Зеленецький, Д.С. Карев, Л.Д. Кокорев, О.П. Кучинська,

В.З. Лукашевич, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Я.О. Мотовіловкер, В.Т. Нор, І.Л. Петрухін, В.О. Попелюшко, І.І. Потеружа, В.М. Савицький, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, Л.Д. Удалова, В.П. Шибіко та інші. Однак багато вітчизняних наукових досліджень було здійснено на підставі аналізу Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р.

Формулювання мети статті. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває питання щодо порядку здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення в контексті прийняття нового КПКУ, що потребує теоретичного обґрунтування та формулювання пропозицій із цього питання.

Виклад основного матеріалу. Глава 36 КПКУ, яка регламентує порядок здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, містить лише три норми: ст. 477 «Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення», ст. 478 «Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення» та ст. 479 «Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення».

Стаття 477 передбачає лише основні положення диспозитивності кримінального судочинства, яку, відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 7, ст. 26 КПКУ, віднесено до загальних засад кримінального провадження, яким має відповідати зміст і форма кримінального провадження. Диспозитивність кримінального судочинства варто розглядати як передбачену кримінальним процесуальним та матеріальним (кримінальним і цивільним) законодавством свободу здійснення учасниками кримінального процесу, які не виконують публічні функції, своїх матеріальних та процесуальних прав і засобів їхнього захисту з метою виникнення, руху чи припинення кримінального провадження.

Стаття 477 КПКУ значно розширює перелік кримінальних правопорушень та передбачає 63 склади злочинів, кримінальне провадження щодо яких може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого. Цей перелік є вичерпним і складається з трьох пунктів, що не впливає на процесуальний порядок досудового розслідування чи судового розгляду в кримінальному провадженні.

Пункт 1 ст. 477 КПКУ передбачає 41 склад злочинів, більшість із яких є злочинами невеликої тяжкості (використовується така ознака, як «без обтяжуючих обставин»), а безпосереднім об'єктом деяких із них виступають немайнові права особи. Характер злочинів, передбачених п. 1 ст. 477 КПКУ, свідчить про те, що шкода від їх вчинення настає винятково для потерпілого.

Обов'язковими ознаками злочинів, включених до п. 2 ст. 477 КПКУ (14 складів), щодо яких може здійснюватись провадження у формі приватного обвинувачення, є те, що вони вчиняються чоловіком (дружиною) потерпілого, а кримінальних правопорушень, включених до п. 3 ст. 477 КПКУ (8 складів), – те, що вони вчиняються чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого або ж особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду винятково власності потерпілого. Отже, загальною ознакою злочинів, передбачених п. п. 2 і 3 ст. 477 КПКУ, є те, що вони вчиняються чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого, тому саме він (а не держава) має вирішити питання щодо початку кримінального провадження та притягнення до кримінальної відповідальності члена своєї родини.

Що стосується злочинів, вчинених особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником, то вони також мають приватноправовий характер, оскільки шкода завдається «винятково власності потерпілого».

Набуття особою процесуального статусу потерпілого залежить від наявності фактичних і формальних підстав. Кримінальним правопорушенням має бути завдана шкода потерпілому, тому необхідне його звернення з відповідною заявою про вчинення кримінального правопорушення. Потерпілий у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення має права й обов'язки, передбачені ст. ст. 56–59 КПКУ, що виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення.

Під час вирішення питання про початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення або його закриття кримінально-правове й кримінально-процесуальне значення має волевиявлення потерпілого. Оскільки передбачені ст. 477 КПКУ кримінальні правопорушення тісно пов'язуються з особистими інтересами потерпілого, тому без його волевиявлення розпочати кримінальне провадження неможливо. Отже, кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого слідчим, прокурором (ч. 1 ст. 214, ч. 1 ст. 477 КПКУ). Подання такої заяви є правом потерпілого, тому ніхто не може примушувати його до вчинення дій щодо звернення з відповідною заявою, яка відрізняється від інших заяв і повідомлень про вчинення кримінального правопорушення, оскільки може розглядатись як перший акт обвинувальної діяльності потерпілого в кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 478 КПКУ потерпілий має право подати до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування, заяву про вчинення кримінального правопорушення протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення.

Подання потерпілим заяви про вчинення щодо нього кримінального правопорушення виступає передумовою початку досудового розслідування. Якщо потерпілим є неповнолітня особа або особа, яку в установленому законом порядку визнано недієздатною чи обмежено дієздатною, або яка через хворобу, фізичні, психічні вади чи з інших поважних причин не може сама подати заяву, її може подати законний представник цієї особи [1, с. 351]. КПКУ не передбачає можливість прокурора без заяви потерпілого розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Також глава 36 та ст. 478 КПКУ не передбачають вимоги до заяви потерпілого в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття й реєстрацію заяв про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати заяву потерпілого. Відмова в прийнятті й реєстрації заяви про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПКУ).

Проведення досудового розслідування в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення є обов'язковим, його варто розглядати як прояв засади публічності [2, с. 76–77]. Вимога щодо обов'язкового проведення досудового розслідування пов'язана з тим, що в КПКУ значно розширено перелік кримінальних

правопорушень, провадження в яких здійснюється у формі приватного обвинувачення. Серед передбачених ст. 477 КПКУ кримінальних правопорушень є злочини середньої тяжкості або навіть тяжкі. Зрозуміло, що потерпілому, який не є фахівцем у галузі права, дуже складно самостійно здійснити обов'язок доказування під час досудового розслідування в цій категорії справ та ефективно підтримувати обвинувачення в суді.

Обов'язок розпочати досудове розслідування виникає в слідчого та прокурора невідкладно з моменту звернення потерпілого з відповідною заявою. Слідчий, прокурор невідкладно, проте не пізніше 24 годин після подання заяви потерпілим про вчинене кримінальне правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування.

У кримінальному провадженні можлива зміна публічної форми обвинувачення на приватну, якщо під час досудового розслідування буде встановлено, що вчинений злочин передбачається ст. 477 КПКУ, а заява потерпілого відсутня. У такому випадку потерпілому роз'яснюється його право звернутись із заявою про вчинений злочин. У разі відсутності такої заяви кримінальне провадження закривається за п. 7 ч. 1 ст. 284 КПКУ у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

У таких кримінальних провадженнях потерпілий має право підтримувати обвинувачення в суді в разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення. Відповідно до ст. 340 КПКУ, якщо потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді, головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду. Потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду. У випадку, передбаченому ч. 3 ст. 340 КПКУ, кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного та здійснюється за процедурою приватного обвинувачення. Повторне неприбуття в судове засідання потерпілого, якого було викликано у встановленому КПКУ порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик чи ознайомлення з її змістом в інший спосіб), без поважних причин або без повідомлення про причини неприбуття після настання обставин, передбачених ч. 2 й 3 ст. 340 КПКУ, прирівнюється до його відмови від обвинувачення та має наслідком закриття кримінального провадження за відповідним обвинуваченням.

Відмова потерпілого (у випадках, передбачених КПКУ, – його представника) від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження (ч. 4 ст. 26, п. 7 ч. 1 ст. 284 КПКУ). Закриття кримінального провадження із цієї підстави можливе як на досудовому розслідуванні, так і під час судового розгляду.

Крім того, підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення є примирення між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) у передбачених законом України про кримінальну відповідальність та КПКУ випадках. Так, у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення за ініціативою самого потерпілого чи підозрюваного (обвинуваченого) може бути укладено угоду про примирення, зміст якої має відповідати вимогам, передбаченим ст. 471 КПКУ. Потерпілий має право примиритись із підозрюваним (обвину-

ваченим) та укласти угоду про примирення на всіх стадіях кримінального провадження після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Домовленості щодо укладення угоди про примирення можуть проводитись самостійно потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим), захисником та представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора чи судді).

Якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні одного чи декількох кримінальних правопорушень, і згоди щодо укладення угоди про примирення досягнуто не з усіма підозрюваними (обвинуваченими), таку угоду може бути укладено з одним (декількома) з підозрюваних (обвинувачених). У такому разі кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

Угоду може бути укладено й затверджено лише з усіма потерпілими, якщо в кримінальному провадженні беруть участь декілька потерпілих від одного кримінального правопорушення. Якщо в кримінальному провадженні беруть участь декілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згоди щодо укладення угоди досягнуто не з усіма потерпілими, угоду може бути укладено з одним (декількома) з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

Затвердження й укладення угоди про примирення має для потерпілого такі наслідки: а) обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст. ст. 394 і 424 КПКУ; б) позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення та змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Висновки. Отже, варто погодитись, що недоліком КПКУ є те, що в ньому окремо не врегульовано процедуру досудового розслідування та судового розгляду аналізованої категорії справ [3, с. 96]. Порядок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення майже не врегульовано главою 36 КПКУ, оскільки норми, що мають регламентувати цей порядок, або відсутні взагалі, або містяться в усьому КПКУ. Такий підхід до регламентації особливого порядку кримінального провадження й побудови глави 36 КПКУ викликає зауваження.

З огляду на зміст ст. ст. 477–479 КПКУ досудове розслідування та судовий розгляд таких кримінальних проваджень суттєво не відрізняються від кримінальних проваджень публічного обвинувачення. Однак можна констатувати наявність деяких особливостей кримінального провадження у формі приватного обвинувачення: 1) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого; 2) у таких кримінальних провадженнях потерпілий має право підтримувати обвинувачення в суді в разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення; 3) безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення є відмова потерпілого (у випадках, передбачених КПКУ, – його представника) від обвинувачення, а також примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим).

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012– . – Т. 2. – 2012. – 664 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. С.В. Ківалова, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченка. – Х. : Одісей, 2013. – 1104 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

Анотація

Смирнов М. І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. – Стаття.

Проаналізовано кримінологічні й процесуальні підстави розширення числа складів злочинів, провадження за якими здійснюється у формі приватного обвинувачення. Приділено увагу дослідженню правових підстав кримінального переслідування в приватному порядку, особливостям досудового розслідування й судового розгляду у формі приватного обвинувачення. Висловлено пропозиції щодо вдосконалення Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: приватне обвинувачення, приватний обвинувач, прокурор, примирення сторін.

Аннотация

Смирнов М. И. Уголовное производство в форме частного обвинения. – Статья.

Проанализированы криминологические и процессуальные основания расширения числа составов преступлений, производство по которым осуществляется в форме частного обвинения. Уделено внимание исследованию правовых оснований уголовного преследования в частном порядке, особенностям досудебного расследования и судебного рассмотрения в форме частного обвинения. Высказаны предложения по совершенствованию Уголовного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: частное обвинение, частный обвинитель, прокурор, примирение сторон.

Summary

Smirnov M. I. Criminal proceedings in the form of private prosecution. – Article.

Criminological and procedural grounds increasing the number of offenses for which the proceeding takes the form of private prosecution are analyzed. The great attention is given research of financially-legal grounds criminal prosecution in a private order, to features of excitation and judicial consideration of this category of criminal cases. Suggestions for the improvement of the Criminal Procedural Code of Ukraine.

Key words: private charge, victim, private accuser, public prosecutor, reconciliation of the parties.

УДК 343.12

І.В. Гловюк

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗИВАЧА ТА ЦИВІЛЬНОГО ВІДПОВІДАЧА

Постановка проблеми. У зв'язку з прийняттям та набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом, який значно оновив кримінально-процесуальний статус усіх суб'єктів кримінального провадження, виникає необхідність у визначенні функціональної спрямованості окремих суб'єктів кримінального провадження на основі нового кримінального процесуального законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематику кримінально-процесуальних функцій досліджувати такі вчені, як С.А. Альперт, Д.М. Бєрова, П.С. Елькінд, О.М. Ларін,